

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Август
СТРІНДБЕРГ

■

ЧЕРВОНА КІМНАТА

ХАРКІВ
«ФОЛІО»

Немає нічого більш неприємного,
ніж бути повішеним без зайвого
шуму.

Вольтер

Розділ перший

СТОКГОЛЬМ З ВИСОТИ ПТАШИНОГО ПОЛЬОТУ

Був вечір на початку травня. Маленький парк на Мойсеевій горі ще не відкрили для відвідувачів, клумби поки що не перекопані; крізь купи минулорічного листя потай пробивалися підсніжники й завершували своє коротке існування, поступаючись місцем ніжним квітам шафрану, захищеним під тінню дикої груші; бузок терпляче чекав південного вітру, щоб нарешті розцвісти, а липи прихистили серед нерозпущених бруньок закоханих зябликів, які вже починали плести між гілками вбрані лишайником гнізда; відтоді як розтанув сніг, по цих алеях жодного разу не ступала людська нога, тож тваринам і квітам тут жилося легко й вільно. Горобці цілими днями збирали різний мотлох, що ховався під черепицею даху морехідного училища; вони рилися в уламках ракетних гільз, розкиданих тут і там після осіннього феєрверку, тягли соломку, що залишилася на молодих деревах, привезених минулого року зі школи в Русендалі, — ніщо не могло сховатися від їхніх очей! Горобці знаходили клаптики тканини в альтанках, а з ніжок садових лавок клювали жмутики собачої шерсті, що застрягли тут після жорстоких сутичок, яких не було від минулого року, від дня святої Жозефіни. Життя вирувало!

А сонце вже стояло над самим Ліллегольменом і щедро кидало на схід цілі оберемки промінців; вони пронизували

клуби диму над Бергсундом, пролітали над затокою Ріддарф'ярден, підіймалися на хрест Ріддаргольмської церкви, стрибали на крутий дах Німецької церкви, гралися у вимпели на щоглах кораблів, які стояли вздовж набережної, спалахували яскравим полум'ям у вікнах Великої морської митниці, освітлювали ліси на острові Лідія і згасали в рожевих хмарах далеко-далеко над морем. А звідти їм назустріч подув вітер і помчав тим самим шляхом назад через Ваксгольм, повз фортецю, повз Морську митницю, пронісся над островом Сікла, минув Хестгольм, ненадовго залетів до літніх дач, а тоді рвонув у Данвікен і, злякавшись, продовжив політ вздовж південного берега, де його чатував запах вугілля, дьогтю і ворвані, але він понісся далі, до міської ратуші, злетів на Мойсееву гору, у маленький парк і вдарився об якусь стіну. І саме в цей момент відчинилося вікно, бо кухарка якраз зішкребла зимову замазку з внутрішніх рам, і з помешкання вирвався огидний запах підгорілого сала, прокислого пива, ялинових гілок і тирси, а поки кухарка глибоко вдихала свіже повітря, весь цей сморід поніс вітер, що підхопив також і ватяну прокладку на вікні, усипану блискітками, ягодами барбарису й пелюстками шипшини, та й влаштував на алеях хоровод, у якому закружляли й горобці, і зяблики, побачивши, що нарешті подолали всі труднощі з будівництвом житла.

Тим часом кухарка й далі возилася з рамами, а за кілька хвилин двері з підвалу на веранду відчинилися, і в парк вийшов молодий чоловік, одягнений просто, але зі смаком. У рисах його обличчя не було нічого незвичного, лише в погляді застиг якийсь дивний неспокій, що, однак, одразу зник, щойно він вибрався на свіже повітря з тісного й задушливого підвалу й перед ним відкрився безмежний морський простір. Юнак повернув обличчя до вітру, розстебнув пальто та кілька разів глибоко вдихнув, що, очевидно, принесло йому полегшення. І тоді він почав прогулюватися вздовж парапету, що відділяв парк від крутого схилу, який обривався до моря.

А далеко внизу шуміло й гуркотіло місто, яке нещодавно прокинулося; у гавані скрипіли та верещали парові лебідки; гуркотіли на вагах залізні бруси; пронизливо свистали шлюзовики; дихали пароплави біля причалу; по нерівній мостовій гучно їхали омнібуси, рокочучи й підстрибуючи; а також лунав розмаїтий гомін рибного ринку, тріпотіли вітрила й прапори на вітрі над протокою, кричали мартини, ревли сигнальні гудки з боку Шепсгольмену, лунали команди з військового плацу Седермальмсторг, стукотіли дерев'яні черевики робочого люду, який безперервним потоком ішов вулицею Гласбрюкстатан — здавалося, що все навколо перебуває у неспинному русі, і це наповнило молодого чоловіка новим зарядом бадьорості, бо раптом на його обличчі з'явився вираз наполегливості, рішучості й жаги до життя. Коли він нахилився через парапет і поглянув на місто, що розкинулося у нього під ногами, можна було подумати, ніби він дивиться на свого залятого ворога; ніздрі роздувалися, очі палахкотіли вогнем, і юнак підняв кулак, наче погрожуючи нещасному місту або викликаючи його на смертельний бій.

Сім разів ударив дзвін на церкві Святої Катерини, майже відразу зазвучала надтріснутим дискантом свята Марія, а за ними загуркотіли басом кафедральний собор і Німецька церква, й ось уже все навколо гримить і вібрає від передзвону десятків дзвонів; потім вони один за одним замовкають, але ще довго-довго звідкись здалеку долинає мирний вечірній наспів останнього, і здається, що голос у нього вищий, звук чистіший, а темп швидший, ніж у всіх інших дзвонів. Молодий чоловік вслухався, намагаючись визначити, звідки лунає дзвін, який ніби будив у ньому якісь неясні спогади. Вираз його обличчя різко змінився, став нещасним, мов у дитини, що почувається самотньою і покинутою всіма.

І він справді був самотній, бо його батько й мати лежали на цвинтарі Святої Клари, звідки все ще лунали удари

дзвону, а молодий чоловік і досі залишався дитиною, бо ві-
рив усьому на світі — і правді, і вигадці.

Коли дзвін на цвинтарі Святої Клари вже затих, думки юнака раптом перервав шум кроків по парковій алеї. З боку веранди до нього наближався чоловік невисокого зросту з пишними бакенбардами і в окулярах — ці окуляри були не стільки для кращого зору, скільки щоб приховати очі від чужих поглядів; уста суворо зімкнуті, хоча він завжди нама-
гався надати їм не лише дружнього, а й добродушного ви-
разу; на ньому був пом'ятий капелюх, доволі погане пальто без кількох гудзиків, трохи спущені штани, а хода здавала-
ся одночасно самовпевненою і сором'язливою. Чоловік мав таку невизначену зовнішність, що за нею важко було судити про соціальний стан чи вік. Його можна було прийняти і за ремісника, і за чиновника, і дати йому від двадцяти дев'яти до сорока п'яти років. Очевидно, він був у повному захваті від майбутньої зустрічі, бо високо підняв свого бувалого капелюха і на обличчі зобразив найдобродушнішу з усіх усмішку.

— Сподіваюся, пане асесоре, вам не довелося чекати?

— Жодної секунди! Саме пробило сьому. Дякую вам, що так люб'язно погодилися прийти; мушу визнати, що надаю цій зустрічі дуже великого значення, коротко кажучи, пане Струве, йдеться про моє майбутнє.

— О боже.

Пан Струве виразно кліпнув, бо розраховував лише на пунш, а найменше бажав вести серйозну бесіду — і не-
даремно.

— Щоб нам було зручніше розмовляти, — вів далі той, кого назвали паном асесором, — якщо ви не заперечуєте, вмостімося тут і випиймо по склянці пуншу.

Пан Струве смикнув себе за праву бакенбарду, обе-
режно насунув капелюха й подякував за запрошення, хоча щось, безумовно, його непокоїло.

— Насамперед змушений попросити вас не назива-
ти мене асесором, — продовжив молодий чоловік, —

бо асесором я ніколи не був, а лише обіймав посаду позаштатного нотаріуса, яким від сьогодні вже не є. Тепер я просто пан Фальк, не більше.

— Нічого не розумію...

У пана Струве був такий вигляд, наче він раптом утратив якесь надзвичайно цінне знайомство, але все ж намагався зберегти привітність.

— Як людина ліберальних поглядів, ви...

Пан Струве даремно намагався підібрати відповідне слово, щоб розвинути думку, але Фальк перебив:

— Я хотів поговорити з вами як із співробітником вільнодумної «Червоної шапочки».

— Будь ласка, але моя співпраця там мало що означає...

— Я читав ваші палкі статті про робітничий рух та про інші питання, які нас тривожать. Ми вступили в третій рік нового літочислення, а записувати треба римськими літерами, бо вже третій рік засідає новий парламент, наші народні обранці, і незабаром наші сподівання втіляться в життя. Я читав у «Другові селянина» ваші чудові нариси про головних політичних діячів країни, людей із народу, які нарешті змогли відкрито сказати те, що довго залишалося невимовленим. Ви — людина прогресу, і я ставлюся до вас із глибокою повагою.

Очі Струве, які аж ніяк не спалахнули від палкої промови Фалька, навпаки — остаточно згасли, проте він із полегшенням ухопився за запропонований йому «громовідвід» і заговорив у відповідь:

— Зізнаюся, що мені щиро приємно почути похвалу від такого молодого й, сказати б, неординарного чоловіка, як пан асесор... перепрошую — пан Фальк. Але, з іншого боку, чому ми маємо говорити про речі настільки серйозні, не сказати б прикрі, коли ми тут — на лоні природи, у перший день весни, усе квітне, а сонце заливає теплом небо й землю? Тож забудьмо про наші тривоги й з миром піднімімо келихи. Пробач, але я, здається, старший

за тебе... і тому... візьму на себе сміливість... запропонувати перейти на «ти»...

Фальк, який щойно був розпечений, як кресало, що лящить об кремінь, раптом відчув, що вдарив по дереву. Він прийняв пропозицію Струве без особливого ентузіазму. Так і сиділи ці новоявлені «брати», не знаючи, що сказати один одному, а на обличчях їхніх читалося лише розчарування.

— Як я вже казав, — знову заговорив Фальк, — сьогодні я розірвав із минулим і назавжди залишив чиновницьку кар'єру. Можу лише додати, що хотів би стати літератором.

— Літератором? Господи, навіщо тобі це? Ні, це жакливо!

— Нічого жакливого. Але хочу тебе спитати: чи не порадиш, куди мені звернутись у пошуках якоїсь літературної праці?

— Гм! Навіть не знаю, що тобі сказати. Усі тепер хочуть писати. Краще викинь це з голови. Щиро шкода, що ти ламаєш свою кар'єру. Література — зовсім не легкий хліб.

У Струве й справді був такий знічений вигляд, що можна було повірити: йому дуже шкода Фалька, але водночас він не міг приховати радості з того, що знайшов собі товариша в нещасті.

— Але поясни мені тоді, — провадив Струве, — чому ти відмовляєшся від кар'єри, яка дає тобі і шану, і владу?

— Шану — тим, хто привласнив собі владу, а саму владу захопили безпринципні й безсовісні люди.

— Ах, це тільки слова! Насправді все не так погано, як тобі здається.

— Не так? Ну що ж, тоді поговорімо про щось інше. Я лише окреслю тобі, що відбувається хоча б в одному з шести відомств, у яких я працював. Із перших п'яти я відразу ж пішов — з тієї простої причини, що там геть не було чим займатися. Щоразу, коли я приходив на службу й питав, чи є якась робота, мені завжди відповідали: «Немає!». І я справді ніколи не бачив, щоб хтось займався

бодай чимось. А працював я в таких поважних установах, як *Колегія винокуріння, Канцелярія з оподаткування та Генеральна дирекція чиновницьких пенсій*. Побачивши ту силу-силенну чиновників, які буквально сиділи один на одному, я подумав: хоч якась же робота мусить бути в установі, яка займається виплатами їм усім зарплатні. З огляду на це, я став членом *Колегії з виплат чиновницьких окладів*.

— Ти служив у тій колегії? — раптом зацікавився Струве.

— Служив. І ніколи не забуду, яке сильне враження справив на мене в перший же день цей чітко й ефективно організований апарат. Я з'явився рівно об одинадцятій ранку, бо саме о цій годині відкривалася ця чудова установа. У вестибюлі двоє молодих служителів, схилившись грудьми до столу, читали «Вітчизну».

— «Вітчизну»?

Струве, який щойно кидав горобцям шматочки цукру, нашорошив вуха.

— Так, «Вітчизну»! Я побажав їм доброго ранку. Легкий, змієподібний рух їхніх спин, імовірно, означав, що моє привітання було прийняте без особливої відрази, а один із них навіть посунув праву п'яту — очевидно, у його розумінні це замінювало рукостискання. Я запитав, чи хтось із цих панів має змогу показати мені приміщення. Але вони пояснили, що це неможливо, бо їм наказано не залишати вестибюля. Тоді я поцікавився, чи є тут інші служителі.

Виявляється, є, але: головний служитель — у плановій відпустці, перший служитель — у короткостроковій, другий — відпросився, третій — пішов на пошту, четвертий — хворий, п'ятий — пішов по воду, шостий — у дворі «і сидить там цілий день»; та й загалом, «служителі ніколи не приходять раніше першої години». Таким чином мені натякнули, наскільки мій ранній і недоречний візит заважає роботі всієї установи, й одночасно нагадали, що служителі — це теж службовці.

ЗМІСТ

<i>Розділ перший. Стокгольм з висоти пташиного польоту</i>	3
<i>Розділ другий. Брати</i>	18
<i>Розділ третій. Мешканці Лілль-Янса</i>	26
<i>Розділ четвертий. Пани та пси</i>	40
<i>Розділ п'ятий. У видавця</i>	59
<i>Розділ шостий. Червона кімната</i>	70
<i>Розділ сьомий. Слідування за Ісусом</i>	87
<i>Розділ восьмий. Бідна Батьківщина</i>	94
<i>Розділ дев'ятий. Zobov'язання</i>	106
<i>Розділ десятий. Газетне акціонерне товариство</i>	
«Сірий плащ»	112
<i>Розділ одинадцятий. Щасливі люди</i>	123
<i>Розділ дванадцятий. Страхове товариство «Тритон»</i>	133
<i>Розділ тринадцятий. Шляхи Провидіння</i>	144
<i>Розділ чотирнадцятий. Абсент</i>	154
<i>Розділ п'ятнадцятий. Театральне акціонерне товариство</i>	
«Фенікс»	167
<i>Розділ шістнадцятий. На Білих горах</i>	180
<i>Розділ сімнадцятий. Людська природа.....</i>	194
<i>Розділ вісімнадцятий. Нігілізм</i>	197
<i>Розділ дев'ятнадцятий. З Нового цвинтаря</i>	
на «Північну гору»	208

<i>Розділ двадцятий. На вівтарі</i>	<i>222</i>
<i>Розділ двадцять перший. Людина за бортом</i>	<i>227</i>
<i>Розділ двадцять другий. Скрутні часи</i>	<i>234</i>
<i>Розділ двадцять третій. Аудієнції.</i>	<i>241</i>
<i>Розділ двадцять четвертий. Про Швецію</i>	<i>249</i>
<i>Розділ двадцять п'ятий. Остання гра</i>	<i>267</i>
<i>Розділ двадцять шостий. Листи</i>	<i>285</i>
<i>Розділ двадцять сьомий. Одужання</i>	<i>293</i>
<i>Розділ двадцять восьмий. Із того світу</i>	<i>298</i>
<i>Розділ двадцять дев'ятий. Огляд</i>	<i>307</i>